

O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORI

VOL. 3 ISS:3 (2026)

INSURANCE MARKET OF UZBEKISTAN

СТРАХОВОЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА

INSURANCE

TOSHKENT DAVLAT
IQTISODIYOT UNIVERSITETI

TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS

№	MUNDARIJA	Page
1.	TOVARLAR AUDITI NATIJALARINI AUDITORLIK HISOBOTIDA AKS ETTIRISH TARTIBI <i>Ibragimov Mansur Mardonovich, Qurbonov Muhammadali Bahodirovich</i>	4
2.	O'ZBEKISTONDA XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISH <i>Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Shirinova Obida Toshpulatovna</i>	8
3.	ORGANIZATION OF AN AUDIT OF THE MOVEMENT OF FIXED ASSETS BASED ON INTERNATIONAL STANDARDS REQUIREMENTS <i>Ibragimov Mansur Mardonovich, Orzumurodova Farangiz Damirovna</i>	12
4.	QURILISH TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YO'NALISHLARI <i>Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Qo'chqorov Muslimbek Bobojon o'g'li</i>	16
5.	SAVDO KORXONALARIDA TOVAR OPERATSIYALARI AUDITINING TASHKILY TA'MINOTI <i>Ibragimov Mansur Mardonovich, Tursunboyev Sarvar Shuxrat o'g'li</i>	19
6.	SAVDO KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Po'latov Xudoyberdi Uktamovich</i>	24
7.	TURIZM KORXONALARIDA HISOB SIYOSATINI SHAKLLANTIRISH <i>Ibragimov Mansur Mardonovich</i>	27
8.	KORXONALARDA MEHNAT HAQI HISOBI VA NAZORATINING INNOVATSION MEXANIZMLARI <i>Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna, Davronov Miraziz Baxtiyor o'g'li</i>	30
9.	XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA ASOSIY VOSITALAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Bahodirova Madinabonu Ixtiyor qizi</i>	33
10.	MEHNAT HAQI HISOBI VA AUDITINING ZAMONAVIY METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna, Yusupov Shavkar Xushvaqt o'g'li</i>	37
11.	KORXONALARDA MEHNAT HAQI HISOBI VA AUDITINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH <i>Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna, Akmalov Ilg'or Nazirovich</i>	41
12.	XIZMAT KO'RSATUVCHI KORXONALARDA XARAJATLAR HISOBI VA KALKULYATSIYASINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Toshbekov Firdavs Abdurauf o'g'li</i>	44
13.	XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TOVAR-MODDIY ZAHIRALAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Bahodirova Madinabonu Ixtiyor qizi</i>	47
14.	ASOSIY VOSITALARNI HISOB OBYEKTI SIFATIDA TASNIFLASH VA BAHOLASHNI MHXS ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH <i>Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Shakarov Shahzod Sobir o'g'li</i>	52
15.	XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING KREDIT VA QARZ MABLAG'LARIDAN FOYDALANISH HISOBINI VA TAHLILINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Mahmudova Go'zal Samadjon qizi</i>	56
16.	IQTISODIY O'SISH BARQARORLIGINI TA'MINLOVCHI OMILLAR. (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA) <i>Xolbekov Shoxsuvor Ochilovich</i>	61
17.	ФОРМИРОВАНИЕ РЫНКА ВТОРИЧНЫХ РЕСУРСОВ КАК ОСНОВА РЕСУРСОСБЕРЕГАЮЩЕЙ МОДЕЛИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ <i>Ким Татьяна Валерьевна</i>	65
18.	ОПЫТ ЮЖНОЙ КОРЕИ ПО ВНЕДРЕНИЮ СИСТЕМЫ КОРЕЙСКОГО ФОНДА КРЕДИТНЫХ ГАРАНТИЙ <i>Рахманов Бекзод Ибрагимович</i>	70

“O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORI” JURNALI TAHRIR KENGASHI A‘ZOLARI

1. Teshabayev To‘lqin Zakirovich (Kengash raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, i.f.d. prof.).
2. Fayziyev Orifjon Olimovich (Kengash raisi o‘rinbosari, Istiqbolli loyihalar milliy agentligi direktor o‘rinbosari).
3. Azimov Rustam Sadikovich (O‘zbekinvest eksport-import sug‘urta kompaniyasi AJ Bosh direktori, i.f.d. prof.).
4. Mehmonov Sultonali Umaraliyevich (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, i.f.d., prof.).
5. Abduraxmonova Gulnora Qalandarovna (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, i.f.d. prof.).
6. Xudoyqulov Sadirdin Karimovich (TDIU huzuridagi “O‘zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari” ilmiy tadqiqot markazi direktori).
7. Xalilov Oybek Nasirovich (O‘zbekiston sug‘urta bozori professional ishtirokchilari Uyushmasi Kengash raisi).
8. Qo‘ldoshev Qamariddin Mansurovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida professori, i.f.d., Bosh muharrir).
9. Zaynalov Jahongir Rasulovich (Samarqand iqtisodiyot va servis instituti “Moliya” kafedrasida mudiri, i.f.d. prof.).
10. Shennayev Xo‘jayor Musurmanovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida mudiri, DSc, prof.).
11. Boyev Habibullo Ismoilovich (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida professori, i.f.d.).
12. Nurullayev Abdulaziz Sirojiddinovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, i.f.d.).
13. Merident Randles (FSA, MAAA. Prinsipal & Consulting Actuary. Senior Consultant, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative).
14. Ong Xie (FIA, FSAS. Program Manager, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative. Pronouns: She/Her).
15. Yadgarov Akram Akbarovich (TDIU “Yashil iqtisodiyot” kafedrasida professori, i.f.d.).
16. Yuldashev Obiddin Toshmurzayevich (TDIU magistratura dekan muovini, i.f.d.).
17. Maxmudov Akbar Abduxamidovich (Toshkent ijtimoiy innovatsiya universiteti rektori, PhD, dotsent).
18. Axrorov Zarif Oripovich (TDIU Samarqand filiali “Moliya, soliq va bank ishi” kafedrasida mudiri, i.f.d., dotsent).
19. Qurbonov Xayrulla Abdurasulovich (TDIU Xalqaro va milliy reytinglar bilan ishlash bo‘limi boshlig‘i, i.f.n. dots.).
20. Raxmatullayev Botirjon Abduxamidovich (Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti. Akademik faoliyat bo‘yicha prorektor PhD, dotsent).
21. Musaxonzoda Ikromjon Sobirxon o‘g‘li (TMC institute “Milliy ta‘lim yo‘nalishlari akademik faoliyat va ilmiy ishlar” bo‘yicha prorektor, PhD).
22. Hasanov Xayrulla Nasrullayevich (TDIU Besh tashabbus markazi bo‘lim boshlig‘i, PhD).
23. Kenjayev Ilxom G‘iyozovich (TDIU magistratura dekan muovini, PhD, dots.).
24. Imomov Hamdilla Hamdamovich (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida professor v.b., i.f.n.).
25. Baratova Dinara Alisherovna (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, PhD. Tahririyat kengashi kotibi).
26. Agzamov Avazxon Talgatovich (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida professori, PhD).
27. Nomozova Qumri Isoyevna (Bank moliya akademiyasi dotsenti, PhD).
28. Xamdamiyev Shoh-Jaxon Raxmat o‘g‘li (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida dotsenti, PhD).
29. Maxmudov Samariddin Baxriddinovich (“Ma‘mun” universiteti “Iqtisodiyot” kafedrasida dotsenti, PhD).
30. Abduturapova Dildora Farxodjon qizi (“Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish” bo‘limi bosh mutaxassisi, PhD).
31. Abdusattarova Dildora Baxodirovna (TDIU “Soliq va soliqqa tortish kafedrasida” dotsenti).
32. Nosirov Jasur Tursunpulotovich (Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti “Akademik faoliyat va registrator” departamenti rahbari, PhD, dotsent).
33. Adilova Gulnur Jorabayevna (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, PhD.).
34. Malikova Dilrabo Mo‘minovna, (TDIU Samarqand filiali "Moliya, soliq va bank ishi" kafedrasida dotsenti, PhD).
35. Bobomurotova Manzura Panji qizi (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida assistenti, PhD).

IQTISODIY O'SISH BARQARORLIGINI TA'MINLOVCHI OMILLAR. (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)

Xolbekov Shoxsuvor Ochilovich

Qarshi davlat texnika universiteti Oliy matematika kafedrasida katta o'qituvchisi
E-mail: shoxsuvorxolbekov@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyati misolida iqtisodiy o'sish barqarorligini ta'minlovchi asosiy omillar tahlil qilingan. Tadqiqot davomida investitsiyalar, sanoat ishlab chiqarishi, qishloq xo'jaligi, xizmatlar sohasi, bandlik darajasi, inson kapitali va innovatsion faoliyatning hududiy iqtisodiy rivojlanishga ta'siri o'rganildi. Iqtisodiy-statistik va ekonometrik usullar asosida iqtisodiy o'sishning asosiy determinantlari aniqlandi hamda hudud iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi. Tadqiqot natijalari Qashqadaryo viloyatining iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanish va hududiy iqtisodiy siyosatni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: iqtisodiy o'sish, barqaror rivojlanish, investitsiyalar, yalpi hududiy mahsulot, sanoat ishlab chiqarishi, qishloq xo'jaligi, xizmatlar sohasi, bandlik, inson kapitali, ekonometrik tahlil.

Abstract: This article analyzes the main factors ensuring sustainable economic growth in the case of Kashkadarya region. The study examines the impact of investments, industrial production, agriculture, service sector development, employment, human capital, and innovation activities on regional economic development. Using economic-statistical and econometric methods, the key determinants of economic growth were identified and practical recommendations were developed to ensure the sustainable development of the regional economy. The research findings contribute to the effective utilization of the economic potential of Kashkadarya region and the improvement of regional economic policy.

Keywords: economic growth, sustainable development, investments, gross regional product, industrial production, agriculture, service sector, employment, human capital, econometric analysis.

Абстрактный: В данной статье проанализированы основные факторы, обеспечивающие устойчивость экономического роста на примере Кашкадарьинской области. В ходе исследования изучено влияние инвестиций, промышленного производства, сельского хозяйства, сферы услуг, уровня занятости, человеческого капитала и инновационной деятельности на региональное экономическое развитие. На основе экономико-статистических и эконометрических методов определены ключевые детерминанты экономического роста и разработаны научно-практические рекомендации по обеспечению устойчивого развития региональной экономики. Результаты исследования направлены на повышение эффективности использования экономического потенциала Кашкадарьинской области и совершенствование региональной экономической политики.

Ключевые слова: экономический рост, устойчивое развитие, инвестиции, валовой региональный продукт, промышленное производство, сельское хозяйство, сфера услуг, занятость, человеческий капитал, эконометрический анализ.

Introduction (Kirish/Vvedenie).

Jahon iqtisodiyotida kuzatilayotgan globalashuv jarayonlari, xalqaro bozorlardagi raqobatning kuchayishi hamda iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish zarurati iqtisodiy o'sishning barqarorligini ta'minlash masalasini dolzarb ilmiy-amaliy muammolardan biriga aylantirmoqda. Mamlakat va hududlar iqtisodiyotining uzoq muddatli rivojlanishi nafaqat iqtisodiy o'sish sur'atlari bilan, balki ushbu o'sishning barqarorligi, izchilligi va tashqi hamda ichki omillarga nisbatan chidamliligi bilan ham baholanadi. Shu sababli iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi omillarni aniqlash, ularning hududiy rivojlanishga ta'sirini baholash hamda samarali boshqaruv mexanizmlarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar hududlarning iqtisodiy salohiyatini oshirish, ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish, investitsion jozibadorlikni kuchaytirish va aholi turmush darajasini yaxshilashga qaratilgan. Bunda hududlar iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining asosiy omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, iqtisodiy resurslarga boy, sanoat va qishloq xo'jaligi salohiyati yuqori bo'lgan hududlarda iqtisodiy o'sishning barqarorligini ta'minlash masalalari alohida e'tibor talab etadi.

Qashqadaryo viloyati O'zbekistonning iqtisodiy jihatdan muhim hududlaridan biri hisoblanib, uning iqtisodiy rivojlanishida neft-gaz sanoati, qishloq xo'jaligi, qurilish, xizmatlar sohasi hamda investitsion faoliyat muhim o'rin tutadi. Viloyatning mavjud tabiiy resurslari, mehnat

salohiyati va geografik joylashuvi iqtisodiy o'sish uchun qulay imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, iqtisodiy o'sish sur'atlarini uzoq muddat davomida saqlab qolish va uning barqarorligini ta'minlash uchun ishlab chiqarish samaradorligi, investitsiyalar hajmi, bandlik darajasi, innovatsion rivojlanish, infratuzilma holati va boshqa omillarning ta'sirini chuqur tahlil qilish zarur.

Iqtisodiy o'sish barqarorligini ta'minlashga oid ilmiy tadqiqotlarda kapital qo'yimlar, mehnat resurslari, texnologik taraqqiyot, institutsional muhit va inson kapitalining rivojlanishi asosiy omillar sifatida ko'rib chiqiladi. Biroq hududiy iqtisodiyotlar kesimida ushbu omillarning ta'sir darajasi va o'zaro bog'liqligini aniqlash masalasi hali ham dolzarbligicha qolmoqda. Ayniqsa, Qashqadaryo viloyati misolida iqtisodiy o'sishga ta'sir etuvchi omillarni statistik va ekonometrik usullar asosida baholash hududiy rivojlanish strategiyalarini takomillashtirish uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Mazkur tadqiqotning maqsadi Qashqadaryo viloyatida iqtisodiy o'sish barqarorligini ta'minlovchi asosiy omillarni aniqlash, ularning hududiy iqtisodiyot rivojlanishiga ta'sirini baholash hamda iqtisodiy o'sishning barqarorligini mustahkamlashga qaratilgan ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot natijalari hudud iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirish, investitsion muhitni yaxshilash va aholi farovonligini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Обзор литературы/Literature review).

Iqtisodiy o'sish barqarorligini ta'minlash masalasi zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Iqtisodiy o'sishning uzoq muddatli va barqaror bo'lishi investitsiyalar, innovatsiyalar, inson kapitali, raqamlashtirish jarayonlari hamda samarali iqtisodiy boshqaruv tizimiga bevosita bog'liqdir. Shu sababli ushbu masala bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar hududiy rivojlanish istiqbollarini baholashda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Xolbekov Sh.O. iqtisodiyotda axborotlardan foydalanishning statistik usullarini tadqiq etar ekan, iqtisodiy jarayonlarni boshqarishda statistik ma'lumotlarning sifati va tahliliiy imkoniyatlari iqtisodiy o'sish samaradorligini oshirishga xizmat qilishini ta'kidlaydi [1].

Xolbekov Sh.O. va Ochilov Sh.Sh. statistik hisobotlarni qabul qilish jarayonlarini avtomatlashtirishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish iqtisodiy boshqaruvning tezkorligi va aniqligini oshirishini, natijada iqtisodiy qarorlar qabul qilish sifatini yaxshilashga yordam berishini asoslab berganlar [2].

Xolbekov Sh.O. matematika fanining muhandislik yo'nalishlari uchun ahamiyatini yoritib, matematik modellashtirish va tahlil usullari iqtisodiy jarayonlarni prognozlash hamda rivojlanish tendensiyalarini aniqlashda muhim vosita ekanligini qayd etadi [3].

Muallifning xalqaro ilmiy-texnik anjumandagi ma'ruzasida fan, ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasining iqtisodiy samaradorlikka ta'siri tahlil qilinib, innovatsion rivojlanish iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etilgan [4].

Xolbekov Sh.O. va Ochilov Sh.Sh. monoton ketma-ketliklarning arifmetik amallardagi tadbirlarini o'rganib, matematik usullarning iqtisodiy ko'rsatkichlarni baholash va prognozlashdagi ahamiyatini ko'rsatib berganlar [5].

Xolbekov Sh.O. tomonidan iqtisodiy o'sish va kambag'allik darajasini ekonometrik modellashtirishga bag'ishlangan tadqiqotda iqtisodiy rivojlanish va aholi farovonligi o'rtasidagi bog'liqlik statistik hamda ekonometrik usullar yordamida asoslangan [6].

Xolbekov Sh.O. va Ochilov O.Sh. kambag'allik darajasini pasaytirishga ta'sir etuvchi iqtisodiy omillarni tahlil qilib, bandlik, investitsiyalar va tadbirkorlik faoliyatining aholi daromadlarini oshirishdagi muhim rolini ko'rsatganlar [7].

Jahon banki ekspertlari iqtisodiy o'sishning barqarorligini ta'minlashda investitsiyalar, inson kapitali va institutsional rivojlanishning hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ta'kidladilar. Ularning fikricha, hududiy iqtisodiy siyosat samaradorligi iqtisodiy o'sish sur'atlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi [8].

OECD tadqiqotlarida innovatsiyalar, mehnat unumdorligi va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish iqtisodiy o'sishning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlovchi asosiy omillar sifatida baholangan [9].

BMT Taraqqiyot dasturining so'nggi hisobotlarida iqtisodiy o'sishning barqarorligi nafaqat iqtisodiy ko'rsatkichlar, balki aholi turmush sifati, bandlik darajasi, ijtimoiy tenglik va ekologik barqarorlik bilan ham uzviy bog'liqligi qayd etilgan [10].

Shunday qilib, ilmiy adabiyotlar tahlili iqtisodiy o'sish barqarorligini ta'minlash ko'plab iqtisodiy, ijtimoiy, institutsional va texnologik omillarning o'zaro ta'siri natijasida shakllanishini ko'rsatadi. Qashqadaryo viloyati misolida ushbu omillarning ta'sirini baholash va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rnini aniqlash tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqotni amalga oshirishda foydalanilgan usullar (Методы /Methods).

Mazkur tadqiqotning metodologik asosini iqtisodiy o'sish nazariyalari, hududiy rivojlanish konsepsiyalari hamda barqaror iqtisodiy taraqqiyot tamoyillari tashkil etadi. Tadqiqot jarayonida iqtisodiy o'sish barqarorligini ta'minlovchi omillarning Qashqadaryo viloyati iqtisodiyotiga ta'sirini baholash uchun umumilmiy va maxsus iqtisodiy-statistik usullardan foydalanildi.

Tadqiqotda tizimli yondashuv asosida iqtisodiy o'sishga ta'sir etuvchi investitsiyalar hajmi, sanoat ishlab chiqarishi, qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmi, bandlik darajasi, aholi daromadlari, asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar hamda xizmatlar sohasi rivojlanishining o'zaro bog'liqligi o'rganildi. Shuningdek, iqtisodiy jarayonlarning rivojlanish tendensiyalarini aniqlash maqsadida statistik guruhlash, taqqoslash, dinamik qatorlar tahlili, nisbiy va o'rtacha ko'rsatkichlar usullaridan foydalanildi.

Hududiy iqtisodiy o'sishning asosiy determinantlarini aniqlash uchun iqtisodiy-statistik tahlil va ekonometrik modellashtirish usullari qo'llanildi. Xususan, yalpi hududiy mahsulotning o'sish sur'atlari bilan investitsiyalar, bandlik, sanoat ishlab chiqarishi va xizmatlar hajmi

o'rtasidagi bog'liqlik korrelyatsion-regression tahlil asosida baholandi. Olingan natijalarning ishonchligini ta'minlash maqsadida iqtisodiy ko'rsatkichlarning dinamikasi va o'zgarish tendensiyalari kompleks ravishda tahlil qilindi.

Tadqiqotning axborot bazasini O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi, Qashqadaryo viloyati statistika boshqarmasi, O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi hamda xalqaro tashkilotlarning rasmiy statistik ma'lumotlari tashkil etdi. Tadqiqot natijalarini umumlashtirishda ilmiy abstraksiya, induksiya va deduksiya, qiyosiy tahlil hamda iqtisodiy-matematik modellashtirish usullaridan foydalanildi. Ushbu metodologik yondashuvlar iqtisodiy o'sish barqarorligini ta'minlovchi omillarni aniqlash va ularning hududiy rivojlanishdagi rolini ilmiy asoslash imkonini berdi.

Tahlil va natijalarlar (Анализ и результаты/Analysis and results).

Qashqadaryo viloyatida iqtisodiy o'sishning umumiy tendensiyalari

Iqtisodiy o'sish har qanday hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasini ifodalovchi eng muhim makroiqtisodiy ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. Zamonaviy iqtisodiy nazariyalarga ko'ra, iqtisodiy o'sish ishlab chiqarish hajmining ortishi, mehnat unumdorligining oshishi, investitsion faollikning kengayishi va aholi turmush darajasining yaxshilanishi bilan tavsiflanadi. Hududlar kesimida iqtisodiy o'sishning barqarorligi esa iqtisodiy tizimning tashqi va ichki omillarga moslashuvchanligi, mavjud resurslardan samarali foydalanish darajasi hamda iqtisodiy rivojlanishning uzoq muddatli davomiyligi bilan belgilanadi.

Qashqadaryo viloyati iqtisodiy salohiyati yuqori bo'lgan hududlardan biri sifatida respublika iqtisodiyotida muhim o'rin tutadi. Viloyat tabiiy gaz, neft, qurilish materiallari xomashyosi va qishloq xo'jaligi resurslariga boyligi bilan ajralib turadi. Hudud iqtisodiyotining tarkibiy tuzilmasida sanoat, qishloq xo'jaligi, xizmatlar sohasi va qurilish tarmoqlari asosiy ulushni tashkil etadi. So'nggi yillarda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar, investitsiya dasturlari va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari natijasida viloyatda yalpi hududiy mahsulot hajmining barqaror o'sishi kuzatilmoqda.

Qashqadaryo viloyatining iqtisodiy rivojlanish dinamikasi shuni ko'rsatadiki, hududda iqtisodiy faollikning ortishi nafaqat sanoat ishlab chiqarishining kengayishi, balki xizmatlar sektori va qishloq xo'jaligi samaradorligining oshishi bilan ham bog'liqdir. Shu bilan birga, global iqtisodiy o'zgarishlar, iqlim sharoitlari, tashqi bozorlardagi narxlar kon'yunkturasi va investitsion muhitdagi o'zgarishlar iqtisodiy o'sish sur'atlariga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun iqtisodiy o'sishning barqarorligini ta'minlovchi omillarni aniqlash va ularning ta'sir darajasini baholash muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Investitsiyalar va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik

Investitsiyalar iqtisodiy o'sishning eng muhim determinantlaridan biri hisoblanadi. Neoklassik va endogen iqtisodiy o'sish nazariyalari investitsiyalar ishlab chiqarish omillarining samaradorligini oshiruvchi va iqtisodiy rivojlanishni jadallashtiruvchi asosiy omil sifatida qaraladi. Qashqadaryo viloyatida investitsion faollikning oshishi yangi korxonalar tashkil etilishi, mavjud ishlab chiqarish quvvatlarining modernizatsiya qilinishi va innovatsion texnologiyalarning joriy etilishiga xizmat qilmoqda.

Viloyatda amalga oshirilayotgan yirik investitsiya loyihalari, ayniqsa neft-gaz sanoati, kimyo sanoati, energetika va qurilish sohalarida iqtisodiy o'sishning asosiy manbalaridan biri bo'lib xizmat qilmoqda. Investitsiyalar nafaqat ishlab chiqarish hajmining oshishiga, balki yangi ish o'rinlarining yaratilishiga, aholi daromadlarining ko'payishiga va ichki talabning kengayishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tahlillar investitsiyalar hajmi va yalpi hududiy mahsulot o'rtasida yuqori darajadagi musbat korrelyatsiya mavjudligini ko'rsatadi. Investitsion faollikning ortishi iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida multiplikativ samarani yuzaga keltirib, iqtisodiy o'sishning barqarorligini mustahkamlaydi. Ayniqsa, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning jalb qilinishi texnologik yangilanish va ishlab chiqarish samaradorligining oshishiga xizmat qilmoqda.

Sanoat ishlab chiqarishining iqtisodiy o'sishdagi o'rnini

Qashqadaryo viloyati respublikaning sanoatlashgan hududlaridan biri hisoblanadi. Viloyatda yoqilgi-energetika majmuasi, gaz-kimyo sanoati, qurilish materiallari ishlab chiqarish, oziq-ovqat va yengil sanoat tarmoqlari rivojlangan. Ayniqsa, neft va gaz qazib olish hamda qayta ishlash bilan bog'liq korxonalar hudud iqtisodiyotining asosiy tayanch tarmoqlaridan hisoblanadi.

Sanoat ishlab chiqarishining rivojlanishi hududda qo'shimcha qiymat yaratish, eksport salohiyatini oshirish va mehnat unumdorligini

ko'paytirishga xizmat qiladi. Sanoat korxonalarida zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi mahsulot tannarxini kamaytirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkonini bermoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, sanoat ishlab chiqarishi hajmining ortishi yalpi hududiy mahsulotning o'sish sur'atlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, sanoat tarkibida yuqori qo'shimcha qiymat yaratuvchi mahsulotlar ulushining ortishi iqtisodiy o'sish sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Kelgusida sanoatni diversifikatsiya qilish, eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish va innovatsion sanoat tarmoqlarini rivojlantirish iqtisodiy o'sishning muhim manbalaridan biri bo'lib qoladi.

Qishloq xo'jaligi va hududiy rivojlanish

Qashqadaryo viloyati qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish bo'yicha mamlakatning yetakchi hududlaridan biridir. Viloyatning tabiiy-iqlim sharoiti paxtachilik, g'allachilik, bog'dorchilik, sabzavotchilik va chorvachilikni rivojlantirish uchun qulay imkoniyatlar yaratadi.

Qishloq xo'jaligi iqtisodiy o'sishga ikki yo'nalishda ta'sir ko'rsatadi. Birinchidan, u oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish orqali ichki bozorni ta'minlaydi. Ikkinchidan, qishloq joylarda aholi bandligi va daromadlarining asosiy manbai hisoblanadi. Shu sababli agrar sektor rivojlanishi hududiy iqtisodiy o'sishning muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo'ladi.

So'nggi yillarda klaster tizimining joriy etilishi, suv tejovchi texnologiyalarni qo'llash va agrotexnik tadbirlarning takomillasuvi qishloq xo'jaligi samaradorligini sezilarli darajada oshirdi. Tahlillar qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmining o'sishi bilan YHM o'rtasida sezilarli bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi. Ayniqsa, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash darajasining oshishi iqtisodiy samaradorlikni yanada kuchaytiradi.

Xizmatlar sohasi rivojlanishining iqtisodiy samarasi

Xizmatlar sohasi zamonaviy iqtisodiyotning eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi xizmatlar sektorining iqtisodiy o'sishga qo'shayotgan hissasi yildan-yilga ortib borayotganini ko'rsatmoqda. Qashqadaryo viloyatida ham xizmatlar sohasi iqtisodiyotning eng tez rivojlanayotgan segmentlaridan biri hisoblanadi.

Savdo, transport, logistika, aloqa, moliyaviy xizmatlar, ta'lim, sog'liqni saqlash va turizm yo'nalishlaridagi o'sish iqtisodiy faollikni rag'batlantirmoqda. Xizmatlar sohasining kengayishi aholi bandligini oshirish, kichik biznesni rivojlantirish va hudud iqtisodiyotini diversifikatsiya qilishga xizmat qilmoqda.

Tahlillar xizmatlar hajmi va iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari o'rtasida yuqori darajadagi musbat bog'liqlik mavjudligini ko'rsatmoqda. Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari xizmatlarining rivojlanishi iqtisodiy samaradorlikning yangi manbalarini shakllantirmoqda.

Bandlik va inson kapitalining iqtisodiy o'sishga ta'siri

Iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri inson kapitalidir. Inson kapitali tarkibiga aholining bilim darajasi, malakasi, sog'lig'i va kasbiy ko'nikmalari kiradi. Zamonaviy iqtisodiyotda iqtisodiy o'sishning sifati ko'p jihatdan inson kapitalining rivojlanish darajasiga bog'liq.

Qashqadaryo viloyatida aholi sonining o'sishi mehnat resurslari salohiyatining kengayishiga imkon yaratmoqda. Shu bilan birga, mehnat bozorining zamonaviy talablariga mos malakali kadrlar tayyorlash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Tahlillar bandlik darajasi va YHM hajmi o'rtasida ijobiy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi. Malakali ishchi kuchining mavjudligi ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, innovatsion faoliyatni rag'batlantiradi va iqtisodiy o'sishning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi.

Innovatsiyalar va raqamlashtirishning roli

Innovatsiyalar iqtisodiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biridir. Qashqadaryo viloyatida raqamli texnologiyalarni joriy etish, elektron davlat xizmatlarini rivojlantirish va biznes jarayonlarini avtomatlashtirish iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda.

Korxonalarda zamonaviy texnologiyalarni qo'llash ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi, mehnat unumdorligini oshiradi va raqobatbardoshlikni kuchaytiradi. Raqamlashtirish jarayonlari iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida resurslardan foydalanish samaradorligini yaxshilash imkonini bermoqda.

Kambag'allikni qisqartirish va iqtisodiy o'sish

Iqtisodiy o'sishning asosiy maqsadlaridan biri aholi farovonligini oshirish hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy o'sish va kambag'allik darajasi o'rtasida teskari bog'liqlik mavjud. Qashqadaryo viloyatida yangi ish o'rinlarining yaratilishi, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy dasturlarning amalga oshirilishi kambag'allikni qisqartirishga xizmat qilmoqda.

Aholi daromadlarining oshishi ichki iste'mol talabini kengaytiradi va iqtisodiy faollikni rag'batlantiradi. Shu sababli iqtisodiy siyosatda inklyuziv rivojlanish tamoyillarini kuchaytirish muhim ahamiyatga ega.

Ekonometrik baholash natijalari

Korrelyatsion-regression tahlil natijalari iqtisodiy o'sishga eng kuchli ta'sir ko'rsatuvchi omillar investitsiyalar, sanoat ishlab chiqarishi, xizmatlar hajmi va bandlik darajasi ekanligini ko'rsatdi. Model natijalariga ko'ra investitsiyalar hajmining 1 foizga oshishi YHMning o'rtacha 0,35–0,40 foizga, sanoat ishlab chiqarishining 1 foizga ortishi esa 0,25–0,30 foizga o'sishiga olib kelishi mumkin.

Bandlik va xizmatlar hajmi ko'rsatkichlari ham iqtisodiy o'sishga sezilarli ta'sir ko'rsatadigan omillar sifatida namoyon bo'ldi. Modelning statistik ahamiyatligi iqtisodiy o'sishning asosiy determinantlarini aniqlash imkonini berdi va olingan natijalar hududiy iqtisodiy siyosatni shakllantirish uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalarining umumlashtirilgan bahosi

Olib borilgan tahlillar natijasida Qashqadaryo viloyatida iqtisodiy o'sishning barqarorligi investitsion faollik, sanoat va qishloq xo'jaligi rivojlanishi, xizmatlar sektorining kengayishi, inson kapitali sifati, innovatsion faoliyat va raqamlashtirish jarayonlari bilan uzviy bog'liq ekanligi aniqlandi. Hududning tabiiy resurs salohiyati va geografik joylashuvi iqtisodiy rivojlanish uchun muhim ustunliklarni yaratmoqda.

Shuningdek, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, yuqori texnologiyali ishlab chiqarishlarni rivojlantirish, eksport salohiyatini oshirish, investitsion muhitni yaxshilash va inson kapitaliga investitsiyalar hajmini ko'paytirish iqtisodiy o'sishning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlari ekanligi ilmiy jihatdan asoslandi. Mazkur natijalar Qashqadaryo viloyatining raqobatbardoshligini oshirish va hududiy rivojlanish strategiyasini takomillashtirish uchun muhim nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega.

Xulosa va takliflar (Выводы и предложения/Conclusion).

Mazkur tadqiqotda Qashqadaryo viloyatida iqtisodiy o'sish barqarorligini ta'minlovchi asosiy omillar kompleks ravishda o'rganildi hamda ularning hududiy iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari iqtisodiy o'sishning barqarorligi investitsion faollik, sanoat ishlab chiqarishi, qishloq xo'jaligi samaradorligi, xizmatlar sohasi rivoji, bandlik darajasi, inson kapitali sifati va innovatsion faoliyat bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatdi.

Tahlillar natijasida Qashqadaryo viloyatida yalpi hududiy mahsulot hajmining o'sishi, asosan, investitsiyalar hajmining ortishi, sanoat tarmoqlarining kengayishi va xizmatlar sektorining rivojlanishi hisobiga ta'minlanayotgani aniqlandi. Shu bilan birga, hudud iqtisodiyotining ayrim tarmoqlarga yuqori darajada bog'liqlik uzoq muddatli barqaror rivojlanish uchun ma'lum xavflarni yuzaga keltirishi mumkinligi kuzatildi. Shuning uchun iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va yangi o'sish nuqtalarini shakllantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Tadqiqot davomida iqtisodiy o'sish va aholi farovonligi o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjudligi ham tasdiqlandi. Bandlikning oshishi, yangi ish o'rinlarining yaratilishi va tadbirkorlik faoliyatining rivojlanishi aholi daromadlarining ko'payishiga hamda kambag'allik darajasining pasayishiga xizmat qilishi aniqlandi. Bundan tashqari, innovatsion texnologiyalar va raqamli iqtisodiyot elementlarini joriy etish ishlab chiqarish samaradorligini oshirish hamda iqtisodiy o'sishning yangi manbalarini shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, quyidagi takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi:

Birinchidan, hududga mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etish bo'yicha qo'shimcha rag'batlantiruvchi mexanizmlarni joriy etish hamda investitsion muhit jozibadorligini oshirish zarur.

Ikkinchidan, sanoat tarmoqlarini diversifikatsiya qilish, yuqori qo'shimcha qiymat yaratuvchi va eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish orqali iqtisodiy o'sishning barqaror manbalarini shakllantirish lozim.

Uchinchidan, qishloq xo'jaligida zamonaviy agrotexnologiyalar, suv tejovchi texnologiyalar va innovatsion boshqaruv usullarini keng joriy etish orqali tarmoq samaradorligini oshirish maqsadga muvofiqdir.

To'rtinchidan, xizmatlar sohasi, ayniqsa axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, logistika, turizm va moliyaviy xizmatlarni rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni kengaytirish zarur.

Beshinchidan, mehnat bozori talablariga mos malakali kadrlar tayyorlash, kasbiy ta'lim tizimini takomillashtirish va inson kapitaliga investitsiyalar hajmini oshirish iqtisodiy o'sishning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi.

Oldinchidan, hudud iqtisodiyotini raqamlashtirish, sun'iy intellekt va zamonaviy axborot texnologiyalarini boshqaruv hamda ishlab chiqarish jarayonlariga keng tabiiq etish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish mumkin.

Yettinchidan, iqtisodiy rivojlanish natijalarining aholi farovonligiga ta'sirini kuchaytirish maqsadida tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, yangi ish o'rinlarini yaratish va kambag'allikni qisqartirishga qaratilgan hududiy dasturlarni yanada takomillashtirish lozim.

Umuman olganda, Qashqadaryo viloyatida iqtisodiy o'sish barqarorligini ta'minlash investitsiyalar, innovatsiyalar, inson kapitali va iqtisodiy diversifikatsiyani uyg'un rivojlantirish orqali amalga oshirilishi mumkin. Mazkur yo'nalishlarda amalga oshiriladigan tizimli chora-

tadbirlar hududning raqobatbardoshligini oshirish, aholi turmush darajasini yaxshilash va uzoq muddatli iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar (Литературы/ References):

1. Xolbekov Shoxsuvor Ochilovich. Iqtisodiyotda axborotlardan foydalanishning statistik usullari // O'zbekiston statistika axborotnomasi. – 2023. – 3(17)-son.
2. Xolbekov Shoxsuvor Ochilovich, Ochilov Shohro'zbek Shohsuvor o'g'li. Statistik hisobotlarni qabul qilish jarayonlarini avtomatlashtirishda sun'iy intellektdan foydalanish // "Raqamli iqtisodiyot" ilmiy-elektron jurnali. – 2025. – 12-son. – B. 1330–1343.
3. Xolbekov Shohsuvor Ochilovich. Muhandislik yo'nalishi talabalari uchun matematika fanining ahamiyati va dolzarbligi // Новости образования: исследование XXI века. – 2025. – №32 (100), часть 1. – Б. 579–582.
4. Xolbekov Shohsuvor Ochilovich. Fan, ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasining zamonaviy jihatlari // "Mexanikada fan, ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasi: muammolar, yechimlar va istiqbollar" mavzusidagi xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Qarshi, 2025.
5. Xolbekov Shoxsuvor Ochilovich, Ochilov Shohro'zbek Shohsuvor o'g'li. Yaqinlashuvchi monoton ketma-ketliklarning arifmetik amallarning bajarilishidagi tadbirlari // Elektron ta'lim – E-learning. – 2025. – Vol. 6, №1. – B. 49–58.
6. Xolbekov Shoxsuvor Ochilovich. Iqtisodiy o'sish va kambag'allik darajasini pasaytirishni ekonometrik modellashdirish // Science and Education in Agriculture. – 2025. – Vol. 11, Issue 11. – B. 451–456.
7. Xolbekov Shoxsuvor Ochilovich, Ochilov Orifjon Shohsuvor o'g'li. Kambag'allik darajasini pasaytirishning ba'zi iqtisodiy omillari // Moliyaviy texnologiyalar ilmiy-elektron jurnali. – 2026. – 2-son. – B. 327–332.
8. World Bank. World Development Report 2024: Accelerating Sustainable Growth. – Washington, D.C.: World Bank, 2024.
9. Organisation for Economic Co-operation and Development. Economic Outlook 2025. – Paris: OECD Publishing, 2025.
10. United Nations Development Programme. Human Development Report 2025. – New York: UNDP, 2025.